

КОНТЕКСТУАЛНА (НЕ)УСЛОВЉЕНОСТ АУГМЕНТАТИВА НА -ИНА (-ЧИНА) СА ЗНАЧЕЊЕМ МУШКИХ ОСОБА

Сажетак: Предмет рада чине аугментативи настали додавањем суфикса *-ина* (*-чина*) на творбену основу именица којима се означавају особе мушког пола. Грађа је ексцерпирана из *Образног речника српскога језика* М. Николића и обухвата 84 лексеме. Циљ истраживања јесте да се утврди зависност аугментатива на *-ина* (*-чина*) са значењем мушких особа од контекста у којима се јављају. Употреба аугментатива у контексту сагледава се на основу *Корпуса савременог српског језика* и *Српског мрежног корпуса*. У обзир су узети и примери које уз дефиниције лексема наводе састављачи Матичиних речника. Претпоставља се да аугментативне именице које чине предмет рада носе различита семантичка обележја у различитим контекстима. Анализом су издвојени сви примери из корпуса код којих је приметна условљеност значења аугментативног облика контекстом (*војничина*, *шијијунчина* и сл.). Издвојене аугментативе поред пејоративности коју носе одликује и позитивна нијанса значења и обрнуто. Таквој семантици именичких аугментатива умногоме доприноси контекст, односно придеви који се уз њих користе (нпр. *шармантна бoемчина*, *обесна момчина*). Међутим, многи анализирани примери не могу бити семантички позитивно обојени због пејоративности мотивне именице (*глувачина*, *лажовчина* и сл.), те су контекстуално неусловљени, али и много мање фреквентни од аугментатива чија семантика зависи од контекста.

Кључне речи: именички аугментативи, суфикс *-ина* (*-чина*), значење мушких особа, контекст, српски језик

1. Увод

Да би реч неког језика стекла статус лексеме, ушла у лексички фонд и постала део речника, неопходно је да буде прихваћена у говору развијајући у њему снажну употребну вредност. Лексеме које чине предмет овог рада одликује изразита експресивност употребе.

Аугментативи мотивисани именицама са значењем особа мушког пола настали суфиксацијом уз помоћ форманта *-ина* (*-чина*) узети су за предмет истраживања у овом раду. Као најпродуктивнији творбени тип именичких аугментатива издваја се суфиксација (Клајн 2003). Суфиксална морфема додаје се на именичку творбену основу и тиме не ствара потпуно нову реч са другим

значењем већ само семантички модификује мотивну именицу. У значење мотивисане лексеме уноси се најчешће одређење 'велики', „којим се садржај основне именице и квалитативно одређује” (Јовановић 2010: 87). Поред простог увећања, за аугментативе се углавном везује и пејоративност као неодвојива нијанса њиховог значења. Међутим, семантика именичких аугментатива у многоме зависи од самог референта. Посматрајући аугментативе именица које означавају људска бића, М. Ружичић (2004: 181–192) истражује утицај пола референта на значење аугментатива и закључује да се „облицима који се односе на лица мушког пола појачава афирмативно значење уз могућу актуализацију ироничног става у појединим контекстима” (2004: 188). Полазећи од закључака М. Ружичић, претпоставља се да аугментативи који означавају мушке особе имају различита семантичка обележја у различитим контекстима. Циљ истраживања јесте да се утврди зависност аугментатива на *-ина* (*-чина*) са значењем особа мушког пола од контекста у којима се јављају.

Граматици се на именичке аугментативе само кратко осврћу говорећи о њиховим основним карактеристикама (Пипер и Клајн 2014; Станојчић 2010; Стевановић 1986). У свим граматицима се на идентичан начин дефинишу аугментативне именице уз објашњење њиховог творбеног модела, указивање на гласовне промене које су настале на споју творбених морфема, а класификација се врши на основу продуктивности суфикса које садрже. Научноистраживачки радови дају детаљнији приступ проблематици аугментатива мотивисаних именицама. Истраживању овог лексичког слоја значајно је допринела, између осталих, М. Киршова (1988^а: 223–233; 1988^б: 42–54). Анализирајући аугментативе забележене у Вуковом *Српском рјечнику*, Киршова упоређује стање ових лексема у речницима Матице српске и Српске академије наука и уметности. Најпродуктивнији суфикси у творби аугментатива из Вуковог доба (*-ина*, *-џина* и *-урина*) доминантни су и у новијим речницима, док знатно раширенију употребу доживљава формант *-чина*. Бавећи се у посебној студији само тим аугментативним суфиксом, ауторка увиђа да је *-чина* „сада чак плоднији него *-ина*” (Киршова 1988^а: 229). Најпродуктивније суфиксалне морфеме за грађење именичких аугментатива предмет су друге студије (Киршова 1988^б: 42–54), у којој су наведени примери из трију речника са њиховим значењима. Киршова запажа и неслагање у ознакама које се наводе уз лексему у иначе оскудним речничким одредницама. Једна реч означена је скраћеницом *ауџм.* да би се у другом речнику уз исту ту реч нашло *ауџм. и њеј.*, а негде само *њеј.* Коришћење различитих ознака уз исте именице у речницима објашњава се самим термином *именице субјективне оцене*. Скраћеница коју ће лексикограф унети у речник зависи и од његовог личног става, али и од увида у доступне изворе у којима се јавља та лексема. Ипак, често комбиновање ознака *ауџм.* и *њеј.* Ј. Јовановић (2018: 596) види као проблем указујући на контекстуално условљене примере који остварују и афирмативну семантику (нпр. *војничина*). Контрастивни приступ у проучавању аугментатива користила је А. Макишова упоређујући лексеме словачког и српског језика (2005: 185–191). Тиме је екс-

плицитно указано на богатство српског језика суфиксалним морфемама којима се могу градити именички аугментативи.

У свакодневном говору аугментативна лексика опстаје и прилично је фреквентна. Оно што је одржава јесте њена експресивност и могућност да се субјективно оцени све што нас окружује. Међутим, аугментативи у језику не представљају веома популарну групу именица самим тим што углавном означавају нешто велико, огромно, а то је најчешће и застрашујуће, па добијају погрдно значење, јер код људи стварају одбојност. На основу релације *димензија* ↔ *осећање* Д. Вељковић Станковић објашњава пејоративност именичких аугментатива, јер оно што је велико „сигнализира могућу опасност, девијацију, а то, логично, изазива одбојан став и активира читаву палету негативних емоција” (2007: 389). Стога је приметна доминантност негативности над позитивним значењем аугментатива (Вељковић Станковић 2011: 61). Насупрот таквој представи ове лексике, постоје и примери аугментатива који „указују на афирмативан, лаудативан став говорника према именованој особи” (Јовановић 2016: 113). Хипокористично значење именичких аугментатива условљено је контекстом, комуникативном ситуацијом или заједничким, договореним језичким кодом учесника у комуникацији. М. Ружичић говорећи о семантици аугментатива истиче да се „њихова стварна значења актуализују у контексту с обзиром на субјективни однос говорника према особи о којој говори, и систем вредности који су прихватили” (2004: 182). Тако веома важну улогу у одређивању значења именичких аугментатива има контекстуално окружење у којем се они употребљавају.

Грађа која обухвата 84 именичка аугментатива на *-ина* (*-чина*) са значењем мушких особа ексцерпирана из *Образног речника српскога језика* (Николић 2000) посматра се у контекстима. Увид у контексте њихове употребе добијен је на основу *Корпуса савременог српског језика* на Математичком факултету Универзитета у Београду и *Српског мрежног корпуса*, а у обзир су узети и примери којима су састављачи речника илустровали дефинисане лексеме. Пре испитивања контекстуалне условљености осврнућемо се на ексцерпирану грађу са творбеног и семантичког аспекта.

2. Анализа грађе

У корпусу се налазе аугментативи са једним од продуктивнијих суфикса у српском језику *-ина*, али и примери са његовом сложеном варијантом *-чина*. Фреквентност суфикса *-ина* у грађењу речи проистиче из вишезначности овог творбеног форманта. Поред грађења аугментатива, суфикс *-ина* јавља се и у речима са значењем особине (Клајн 2003: 95). Суфиксална морфема *-чина* добијена је процесом перинтеграције¹ када је суфикс *-ина* долазио на именичке

¹ Процес перинтеграције и његову улогу у творби речи детаљно је објаснио М. Стакић (1987: 177–183).

основе које су се завршавале сугласником -к или -ц (нпр. *војничина*, *џлумчина*). Затим је стапањем палатализованог ч из основе и форманта -ина добијен нови суфикс, који се временом осамостаљивао и постајао фреквентнији. Његова фреквентност последица је једнозначности суфиксалне морфеме -чина, која учествује само у творби аугментатива (Ђорић 1981: 17).

Укупно 55 (65,48%) примера из грађе у свом саставу има суфикс -ина (*браћина*, *џлујачина*, *јуначина*, *мужина*, *човечина* и др.), док остала 34,52% (29) узимају именички аугментативи на -чина (*боемчина*, *лажовчина*, *џандурчина*, *чобанчина*, *шијијунчина* и др.). Суфиксална морфема додаје се на творбену основу именица са значењем мушких особа. Једино у два примера суфикс -чина долази на редуковану именичку основу: *Циџанчина* и *чобанчина*. На споју основе и суфикса у више примера (36; 42,86%) запажене су гласовне алтернације. Најзаступљенија је палатализација, што показују аугментативи *дечачина*, *козачина*, *мудрачина*, *џодлачина*, *хајдучина* и др. Неколики примери илуструју једначење сугласника по звучности (*барайчина* и *лаишчина*) и по месту творбе (*баксуишчина*), а поред вршења других алтернација често је и непостојано а (*иншелекџуалчина*, *момчина*, *шаљивчина* и др.).

Када су у питању граматичке карактеристике именица из грађе, формално суфикс -ина (-чина) одговара женском роду, те су и аугментативи изведени овим суфиксом јединствени по питању рода, без обзира на род мотивне речи. В. Јовановић наглашава да се ова суфиксална морфема „у највећем броју случајева [...] додаје основама именица мушког рода” (2010: 88). Пошто су у корпусу овог рада сви примери мотивисани именицама мушког рода, код свих аугментатива долази до промене рода мотивне речи. О питању рода именичких аугментатива говорио је још Ђ. Даничић истакавши: „Сви су скоро женског рода, [...] а мушкога рода нема ни једнога” (1860: 494). Аугментативи именица које упућују на мушке особе под утицајем суфикса мењају род, али постоје случајеви задржавања природног мушког рода уз граматички женски, што најбоље показује контекстуално окружење:

Pored železničkog nasipa krupan brkat momčina vukao je nosačka kolica. (Илј, Илја; Petrov, Јевгениј. *Dvanaest stolica*. ASPAC. UDK: 882–31)².

Придеви *крујан* и *браќај* су у примеру у мушком роду, као и радни глаголски придев *вукао*. Они конгруирају са именицом *момчина*, те је овде очигледно чување природног рода. Стога је род 60 ексцерпираних лексема у речницима одређен ознаком *ж. (м.)*, док је 26,19% грађе само са ознаком за женски род.

Посматрајући семантику мотивних речи од којих су настали аугментативи из корпуса, грађа се може разврстати у више значењских група на основу двају аспеката. С обзиром на конотацију мотивних речи, издавају се примери са позитивном, негативном и неутралном семантичком обојеношћу. Више примера је са негативним значењем (35; 41,67%), те пејоративност аугмента-

² Примери преузети из електронских корпуса и речника наводе се у оригиналу са извором који се налази уз пример. Аугментативи који се посматрају у контексту су подвучени.

тива најчешће проистиче управо од таквих примера: *злујачина*, *дивљачина*, *лујежина*, *намћорчина*, *подлачина* и др. Само седам аугментатива (8,33%) има позитивно обојено значење мотивне речи и чини посебну семантичку групу: *веселјачина*, *интелектуалчина*, *јуначина*, *мудрачина*, *пошћенјачина*, *шаљивчина* и *шћедљивчина*. Аугментативни суфикс не утиче у великој мери на семантичку обојеност настале речи будући да се њихово значење прилично ослања на мотивну реч. Најбројнија је група примера са неутралним значењем (42; 50%) и она обухвата опште називе особа мушког пола, припаднике народа или одређене друштвене групе.

Ексерцирани примери могу се разврстати у шест лексичко-семантичких група. Једна бројнија скупина примера мотивисана је називима представника социјалних група (34; 40,48%): *генералина*, *дервишина*, *кајетанчина*, *паорина*, *солдајина* и др. Око другог семантичког поља окупља се 26 примера (30,96%), а њима се именују представници одређених карактера: *баксушчина*, *зевзечина*, *манђујчина* и др. Примери који именују носиоце особина попут *ленчурина*, *шкрчина* и сл. заузимају мањи део сачињеног корпуса (7; 8,33%), док четири лексеме упућују на представнике неког понашања (*веселјачина*, *дивљачина*, *јуначина* и *шаљивчина*). У корпусу се налазе и аугментативи са основом речи које означавају представнике народа: *Бошњачина*, *Хрвајина* и *Циџанчина*. Преосталих десет примера (11,90%) настали су од именица општег типа за означавање мушких особа: *брајина*, *дедина*, *дечачина*, *момчина*, *мушкарчина* и сл. Код аугментатива са неутралном семантичком обојеношћу мотивне речи очекује се највећа зависност њиховог значења од контекста. Пошто нису семантички обојени, претпоставља се могућност како пејоративне тако и хипокористичне употребе аугментативног облика.

Творбена анализа показује уједначеност ексерцираних примера у погледу грађења и доминантност суфикса *-ина* над перинтегрисаним *-чина*. Грађа је семантички разуђенија, а њихове реализације и значењске нијансе представитиће контекст.

3. Контекстуална условљеност

Целокупни корпус који обухвата 84 аугментативне именице на *-ина* (*-чина*) са значењем мушких особа проверен је у речницима Матице српске и електронским корпусима. Увидом у контексте њихове употребе откривају се сва могућа значења испитиване грађе и степен зависности аугментативне лексике од контекстуалне ситуације.

Именички аугментативи мотивисани речима са позитивном/негативном семантичком обојеношћу готово редовно задржавају семантику мотивне речи. Од именица са негативним значењем настају аугментативи са пејоративном нијансом, док позитивно обојени примери утичу на хипокористичност аугментатива:

- У том случају, примите honorar, matora baksušćino! (Илф, Илја; Петров, Јевгениј. *Dvanaest stolica*. ASPAC. UDK: 882-31);

Veoma često je Simeun Đak prikazivan u našoj književnosti i kritici kao obična lažovćina i pijanica, a samo ponekad kao човек који „neosporno ima i pozitivnih crta”. (<http://www.rastko.org.rs/rastko-bl/umetnost/knjizevnost/pkocic/vvuletic-kocic_l.html>);

Treća nesreća: moj verenik. Taj ti je bio lolćina. (<http://www.rastko.rs/rastko-lu/umetnost/knjizevnost/koraci1984/mnavka-pralja_l.html>);

Pre ću dati koji dinar više ali poštenim ljudima, nego da dajem lopovćinama. (<<http://www.021.rs/Novi-Sad/Vesti/Masovno-zatvaranje-manjih-firmi-u-Novom-Sadu.html>>);

Sklonite od njega onu prostaćinu sa uličnim rečnikom, jer mu kvari imidž, a uspeo je i da ga uvredi pred milionima gledalaca. (<<http://www.sportal.rs/news.php?news=58466>>);

Četiri osnovne, a pročitao više nego intelektualac. Znači on mu dođe intelektualćina. Takav je bio taj čiča Milan. (<http://www.nspm.rs/component?option,com_yvcomment/ArticleID,23884/url,aHR0cDovL3d3dy5uc3BtLnJzL3NyYmlqYS1pLW5hdG8vY2VraWM-ta3JhdmEtaS1uYXRvLmh0bWwjeXZDb21tZW50MjM4ODQ=/view,comment/?alphabet=l>).

Последњи пример садржи аугментатив са хипокористичном нијансом значења. Суфиксом *-ина* појачано је значење мотивне речи *интелектуалац*, а јаче су истакнуте и позитивне карактеристике особе о којој се говори. Сви остали аугментативи у наведеним реченицама представљају примере пејоратива, што условљава мотивна именица. Њихово окружење чине речи попут *мајџор*, *несрећа*, а особама на које се реферише супротстављају се поштени људи са позитивним цртама. Такав контекст указује на негативност коју носе аугментативи у првих пет примера. У корпусу се налазе и примери које мотивишу погрдне речи: *џеачина* (*џеак* 'прост, примитиван, невоспитан човек'³); *дријћина* (*дријцац* 'човек неуглађеног понашања'), *звеканчина*, *зврндовчина*, *зевзечина* (*звекан* = *зврндов* = *зевзек* 'туп човек, глупак, будала'); *клићанчина* (*клићан* 'глуп, неотесан човек, букван, тикван'); *лојужина* (*лојужа* 'велики лопов, неваљалац, покварењак'); *шајћина* (*шајћ* 'крадљивац, лопов, лупеж'); *факинчина* (*факин* 'уличњак, мангуп; пропалица, нитков, пробисвет'); *цијовчина* (*цијов* 'клипан, неотесанац, букван') и др. Насупрот овоме, постоји мањи број примера у којима су пејоративи настали од семантички позитивних именица:

*Та одвратна шкрчина и шћедљивчина не дојуишћа јој радості ма-
шћеринствџа*. Р 1946 (РМС)⁴.

³ Значења речи утврђена су на основу речникâ Матице српске (РМС; РСЈ).

⁴ Наведени пример из шестотомног Матичиног речника садржи два аугментатива из грађе: *шкрчина* и *шћедљивчина*. У овом контексту обе именице су пејоративне. Међутим, међу мотивним речима може се уочити значењска разлика: *шкрћцац* је семантички негативно обојена лексема, док *шћедљивац* има позитивнију нијансу значења.

Поред примера са позитивном/негативном семантичком обојеношћу, и неутрални аугментативи могу реализовати јединствено значење у контексти-ма. Семантичка група коју чине аугментативи од именица са значењем представника социјалних група у контексту може добити пејоративну или хипокористичну нијансу:

Права, здрава човјека [убише]! – Онакву банину! Вуков. (РМС);

Пошужи [се] самом лијечнику Саленију, докторчини ђорој од покојног Тавуса. Франг. (РМС);

Усправила се њих двојица, жандарине њусте. Берт. (РМС);

- *Onda niste ništa drugo do obična svinja, gnusna žandarčina.* (La Mir, Pjer. *Mulen Ruž: roman o životu Anrija de Tuluz-Lotreka*. Beograd: Kosmos, 1954. Prevod: Ljerka Radović i Milena Šafarik. UDK: 840–31);

Zar ta zadržta pandurčina⁵ nije u obavezi kada piše zapisnik i navodi da nešto nije kako treba da se pozove i na određeni pravilnik? (<<http://www.unijasprs.org.rs/forum/viewtopic.php?f=13&t=290&sid=59d8401388475aab109d91c0a1ead405&start=0>>).

Додавањем аугментативног суфикса на основе назива представника социјалних група најчешће се унижава одређени друштвени слој и јавља пејоративни призвук. На такав закључак упућују примери из електронских корпуса и речничких одредница. Изузетак чини аугментатив *банина*, коме се приписује хипокористична нијанса значења.

Имена представника народа који образују аугментативни облик на *-ина* (*-чина*) такође су у контекстима ближи пејоративима (*луда Бошњачина*, *болесна Хрвајина*, *црна Циганчина*). Ипак, овим аугментативним именицама може се називати и неки изузетни, истакнути представник народа са бројним позитивним особинама. Потврда овоме налази се за пример *Хрвајина* у *Српском мрежном корпусу*:

Patriot, ne nacionalizam... razlika između Hrvata i Hrvatine je kao razlika između seljaka i seljačine... ljubav i dostojanstvo... (<<http://www.smedia.rs/vesti/102917/Oslobodjeni-Gotovina-i-Markac-Ante-Gotovina-Mladen-Markac-Hrvatska-Ratje-konacno-gotov-hrvatski-vitezovi-jasu-kuci-Reakcije-poznatih-na-oslobadjajucu-presudu-FOTO.html>>).

Увидом у контекст јасно се издвајају аугментативи са израженијом пејоративном или хипокористичном семантиком. Такво значење анализираних аугментатива јавља се у свим контекстима и устаљено је, па се о њима говори као примерима неусловљеним контекстуалном ситуацијом. Поред њих, посебну групу чине примери из корпуса који су у једном примеру ближи пејоративима, а у другом хипокористичима. На тај начин контекстуално је условљено 17 именичких аугментатива.⁶

⁵ Мотивна именица *пандур* као примарно значење има 'сеоски полицијски стражар'. На пејоративност аугментатива *пандурчина* утиче, поред контекста, и то што се полицајац погрдно у жаргону назива пандуром. Такво значење као секундарно наводи *Речник српскога језика* (РСЈ).

⁶ Сматрамо да су и сви аугментативи именица са значењем представника народа такође

3.1. Боемчина

Аугментатив *боемчина* има суфикс *-чина* који је додат на основу именице *боем* ('особа која води безбрижан, неуредан, кафански живот, не поштујући уобичајене норме друштвеног понашања'). Значење мотивне именице је, према речничкој дефиницији, негативно обојено. Аугментативни суфикс додатно истиче пејоративност ове именице. Међутим, лексема *боем* употребљава се и у позитивном контексту, те је већ у мотивној речи приметна контекстуална условљеност:

Tu je Zorbas bio na glasu kao veliki boem i veseljak, kao čovek koji je čašćavao znane i neznane u poznatim kafanama. (*Politika* (01.10.2007). Beograd (Makedonska 29): *Politika*, 1904- . UDK: 32+659(497.11)\”52\”).

Контекст нуди различита семантичка тумачења и када је аугментативна именица у питању, будући да је мотивна реч већ имала могућност реализовања обе значењске нијансе:

[...] *jer bi se mogla osećati uskraćena životom u jednoj tako zagušujućoj bračnoj perfekciji i zbrisati sa prvim boemčinom, pijandуром или folirantom na koga naiđe.* (<<http://opusteno.rs/kutak-shvacenih-f63/kako-usreciti-zenu-muskarca-t11174.html>>);

Ovaj čovek vam je prava šarmanтна boemčina. Bez njega je prosto nezamisliv izlazak jer doprinosi sjajnoj atmosferi. (<<http://srbica31.blog.rs/blog/srbica31/generalna/2012/06/01/ljudi-koji-zivot-znace-deo-17>>).

Утицај негативне семантике мотивне речи види се у првом примеру са пејоративом на који указује контекст. Особа на коју се упућује у реченици одговара свим карактеристикама типичног боема. Уз именицу *боемчина* користе се и други пејоративи (*џијандура*, *фолиранџи*) стварајући тако негативно контекстуално окружење. Други наведени пример илуструје како иста лексема у другачијем контекстуалном окружењу реализује и афирмативну семантику према примерима са позитивно обојеном именицом *боем*. Захваљујући оваквом контексту можемо говорити и о хипокористичности аугментатива *боемчина*.

3.2. Војничина

Од именице *војник* која означава представника једне друштвене групе и суфикса *-ина* настао је аугментатив *војничина*. Ова лексема може бити и позитивно и негативно семантички обојена, што зависи од контекста:

On je, inače, tenkista, a predaje nam vojnu istoriju. Prava vojničina, to se vidi na prvi pogled. (<<http://www.rastko.rs/rastko-hu/umetnost/knjizevnost/naslovi/Mauzolej/index.html>>);

Pošto je glupavim vojničinama u štabu bilo lakše da ovo odbace, nego da priznaju grešku, oni organizuju jedno zatvoreno suđenje. (<<http://finosvesno.blog.rs/blog/finosvesno/generalna/2013/04/26/kodovi-matrix-a-vii>>).

контекстуално условљени, али у претраженим изворима нема одговарајућих примера који би илустровали ову тврдњу (осим за лексему *Хрвајшина*).

У контекстима у којима се јавља аугментатив *војничина* доминира хипокористично значење. Позитивне особине које карактеришу узорног војника истичу се аугментативним обликом, као у првом примеру. Пејоративност се може изразити другим средствима. Коришћењем аугментатива са позитвним значењем у негативном контексту подвргавају се подсмеху све добре особине које се иначе истичу. Да би се указало на нешто супротно од онога што то заиста значи, примењује се иронија (в. други пример).

3.3. Глумчина

Истој семантичкој групи као *војничина* припада именички аугментатив *глумчина*. Стога се на идентичан начин и реализује њихово значење у контексту:

Igraju legendarne glumčine kakve su Robert de Niro i Džon Travolta, što znači da ipak ima neki nivo. (<<http://cultofghoul.blogspot.com/>>);

Претивара се и прерушује као сивара олињала глумчина. Крл. (РМС).

Лексема *глумчина* означава правог професионалца у свом послу, изузетног и прослављеног глумца (в. први пример). У другом примеру употребљава се аугментатив са истим значењем, али му контекстуално окружење намеће пејоративност коју сам не носи. Ироничним призвуком потцењује се величина и изузетност глумца, које су исказане аугментативним обликом. На негативну семантику у реченици је указано директно придевима *сивар* и *олињао*.

3.4. Дечачина

Именица опшег типа за означавање мушког детета *дечак* мотивисала је аугментатив *дечачина*. Примери који се наводе у изворима показују контекстуалну условљеност значења ове аугментативне именице:

Mošo Odalović je velika plemenita dečaćina savremene srpske poezije, jedna od njenih pokretačkih snaga. (<<http://m.balbu.rs/catalog/poezija-beletristika/moso-odalovic,gde-je-lampino-dete>>);

Однекле [...] исјаде четвртошколац Никола Бурсаћ, незграјна крујна дјечачина. Ђоп. (РМС).

На основу примера види се да именички аугментатив *дечачина* означава мушку особу која је одрасла, али је у души још увек дете. Тако се овај аугментатив у контекстима најчешће употребљава као хипокористик, док неку пејоративнију нијансу значења може унети само негативно обојени придев (*незграјан*). Тиме се још једном потврђује да на семантику аугментатива пресудно утиче контекстуална ситуација.

3.5. Јуначина

Већина позитивно обојених мотивних речи утиче на контекстуалну условљеност аугментатива које граде, будући да аугментативна лексика тежи пејо-

ративности. Мотивна именица *јунак* означава представника понашања мушке особе која је храбра, истакнута по својим способностима и добрим особинама ('одлучан, смео човек'). Применом ироније у контексту аугментатив *јуначина* ипак може имати и негативни призвук.

Onako u punoj svetlosti, sa krvavim nožem u ruci, visoka stasa, odlučnog pogleda, sa nogom na oborenom medvedu, Mihail Strogov je davao lep utisak. „Prava junačina”. (Vern, Žil. *Mihail Strogov*. Beograd: Nolit, 1964. Prevod: Miodrag Đorđević. UDK: 840–31);

Pred kolibom sjede dvije grdne junačine, strašno ih je bilo pogledati, a nekmoli s njima besjediti. (<<http://nasaistina.rs/sadrzaj/Arhiva/25/ekologija/3.html>>);

Jest, jest. Ajde ti, junačino, s puškom se pokaži. (<<http://mandrak72.blog.rs/blog/mandrak72/arhiva/2012/03/>>).

Пример ирониичне употребе аугментатива са хипокористичним значењем огледа се у другој реченици. И овде је експлицитно указано на негативну семантику придевом *жрдан*. Међутим, у трећој реченици иронија се разуме на основу целокупног контекста, без директних сигнала да се не ради о основној семантици именичког аугментатива. „Иронија је у неку руку маска која нам служи да у даном контексту не покажемо изравно оно што доиста мислимо, да не покажемо [...] правога себе” (Палашић 2015: 131).

3.6. Козачина

Аугментатив из грађе *козачина* мотивисан је именицом *козак* ('припадник ратничко-земљорадничког сталежа слободних насељеника у пограничним областима старе Русије'). Ова лексема представља историзам, те је репрезентована мањим бројем примера:

- *Bog da im dušu prosti! To je bio kozačina!* (Šolohov, Mihail. *Tihi don II*. Beograd: Prosveta, 1974 (Novi Sad: Budućnost). Prevod: Miloš Moskvljević. UDK: 821.161.1-31);

Ubrzo odnekud dođe i sam upravnik, zadržigao kozačina, narednik atamanokog puka Afanasij Strukov. (Šolohov, Mihail. *Tihi don II*. Beograd: Prosveta, 1974 (Novi Sad: Budućnost). Prevod: Miloš Moskvljević. UDK: 821.161.1-31).

Будући да се ради о називу мушке особе која припада одређеном друштвеном слоју, његов аугментатив може се наћи и у позитивном и у негативном контексту. Извор примера наведених у *Корџусу савременој српској језика* је исти, али у зависности од контекстуалног окружења, аугментатив из првог примера перципирамо као хипокористик, а из другог као пејоратив.

3.7. Људина

Именица *човек* мотивисала је аугментатив *људина*, али је основа створене речи узета из облика суплетивне множине *људи*. Позитивно значење овог име-

ничког аугментатива огледа се у речничкој дефиницији ('карактеран, изванредан човек'), као и у више примера где се јавља:

Pamtimo ga i kao čoveka koga smo voleli i koji je nas voleo; kao velikog čoveka i prijatelja, kao људину koga nije moguće zaboraviti. (<<http://biblioteka-bor.org.rs/2009/05/sergij-lajkovic/>>);

Ona se kljusina ispravi, a na njoj već ne bijaše ona mlitava људина, nego neki zmaj, a ne čovek. (Stevanović, Novica. *Uz 200. godišnjicu Prvog srpskog ustanka: ratna lukavstva ustaničke vojske.* Feljton u dnevnom listu Danas (02. 02. 2004).).

Наведени примери показују различите контекстуалне употребе аугментатива *људина*. Пејоративност, иако ретка код ове лексеме, огледа се у другом примеру (*млишав*а *људина*).

3.8. Момчина

Ексерпирана лексема *момчина* понаша се на исти начин као *дечачина* и по питању творбе, семантике, али и реализација у контексту:

Ne nerviram se zbog fudbalera, gledam Novaka i vaterpoliste, to su момчине, uvek donesu medalju. (<http://www.blogosfera.rs/kategorija_zabava_26/legendarne-fudbalske-utakmice-domacica.html>);

Obredno šibanje mladića kod Pelopovog oltara prikazaо je i Venclović; to je žrtva lakonskih obesnih момчина, štono se za dušu sokacima šibaju. (<<http://www.rastko.org.rs/rastko-hu/umetnost/knjizevnost/studije/mpavic-venclovic/mpavic-venclovic.html>>).

У првом примеру налази се аугментатив *момчина* близак својој примарној значењској реализацији (истицање позитивних особина), док се у другом одступа од тога и јавља пејоративни призвук. Негативној семантици допринео је придев *обесџан*.

3.9. Мудрачина

У грађи постоје примери који немају потврде у електронским корпусима већ само у речницима. Један од таквих који је контекстуално условљен је *мудрачина*. Реченице у речницима јасно указују на различите семантичке релизације овог аугментатива:

*Адвокат је мудрачина, зарађује на *љлујостима*.* Мих. (РМС);

*Мудрачино моја, кокоши *џи мозак џозобале!** Гор. (РМС).

Адвокат у првом примеру је прави мудрац, искусан, лукав, те се не одступа значајно од семантике мотивне речи. Други пример осликава иронично обраћање некеме са *мудрачино* са циљем да се понизи или извргне подсмеху. Целокупни контекст упућује да се ради о ироничној употреби овог аугментатива, па је његова основна семантика промењена.

3.10. Мушкарчина

И именица *мушкарац* као основни назив за особу мушког пола има аугментативни облик на *-ина*. Већина примера његове употребе има позитивни карактер, али јавља се и у негативном контексту.

Bio je nekako čudesno jak, imao je stav i bio je muškarčina. (<<http://zena.blic.rs/romani/romani-redakcije/6/Pesma-samo-za-nju/poglavlje/10>>);

Supruga po dolasku sa frustrirajućeg posla ostatak slobodnog vremena troši na popravljjanje onoga što je trapava muškarčina zabrljala, što je dodatno frustrira. (<<http://www.nspm.rs/politicki-zivot/razmisljanja-o-inicijativi-za-spas-srbije-nspm-1.html?alphabet=>>>).

Иронично употребљен аугментатив у другом примеру добија пејоративни призвук. Из контекстуалног окружења проистиче његова пејоративност (*шрајава мушкарчина*).

3.11. Официрчина

Аугментативна именица *официрчина* семантички припада истој групи као и *војничина*, *џлумчина* и сл. Гради се додавањем суфикса *-чина* на именичку творбену основу.

Jovan je bio pravi vojničina – ličio je na pravog srpskog oficirčinu. Napisao je i jedan od prvih priručnika za polaganje vozačkih ispita. (<<http://jovansolajic.blog.rs/blog/jovansolajic/jovan-ivankov-solajic-s-e-c-a-nj-a-stranica/4>>);

Nisu se isponapijale samo nacionalističke oficirčine... (<<http://blog.blic.rs/989/Dr-Zoran-Djindjic-1952--2003-ili-Pobeda-nad-osrednjosc>>).

Примери из електронских корпуса и речника илуструју доминантно пејоративно значење овог аугментатива, међу којима се запажа и иронија. Иронична употреба лексеме *официрчина* види се у другом примеру.

3.12. Пошћењачина

Један од изразито позитивно обојених аугментатива у грађи јесте *пошћењачина*. Хипокористичност ове лексеме једним делом проистиче из значења мотивне речи, а додавањем аугментативног суфикса још јаче се изражава позитивно значење.

Као поветарац из зоре била је ведрина из душе пога весељака и пошћењачине, и ја сам га одмах заволео. Пол. 1958. (РМС);

Ako neko počne da vam priča o poštenju, prebrojte escajg nakon što ta poštenjačina izađe iz vašeg doma kaže narod. (<<http://www.koreni.rs/podrugivanje-centralnim-vlastimadali-je-srbija-vazalna-drzava/>>>).

Прави пример ироничне употребе аугментатива види се у другом контексту, где се помиње поштењачина, али се мисли на особу која је по особинама потпуно супротна.

3.13. Сељачина

Лексема *сељак* означава особу која живи на селу, а у својој полисемантичној структури има и значење 'неваспитан човек, простак'. Та значења задржава и аугментатив *сељачина*.

Чека варошанин да наиђе сељачина, ња да се од њежове муке наједе. Рад. (РМС);

Seljaci su, nažalost, u manjini, izumiru, ali seljačina zato ne manjka. (<http://www.danas.rs/dodaci/sandzak/opanak_u_glavi_ili_na_nozi.42.html?news_id=258690>).

Контекст са аугментативом у свом примарном значењу је позитиван. Тако први пример упућује на вредног човека који обрађује земљу и својом муком производи себи храну. Аугментатив са секундарним значењем јавља се у другом примеру и приближава се пејоративу. Једино контекст може показати које се значење из полисемантичне структуре остварује.

3.14. Хајдучина

Поред *мудрачине*, и *хајдучина* представља пример контекстуално условљеног именичког аугментатива без иједне потврде у електронским корпусима. Семантика је такође хипокористична, а негативној обојености доприноси употреба ироније.

Дугогодишњем хајдучини не може се приписати кукавичлук. Сур. (РМС);

А, хајдучино, већ ти је била рука у мојој торби. Пав. (РМС).

У првом примеру особа названа хајдучином одликује се позитивним особинама, храброшћу и јунаштвом. Други пример упућен је ономе који нема те особине, али се иронично употребљава иста лексема.

3.15. Човечина

Аугментатив *човечина* има исту мотивну реч као *људина*, с тим што је основа овде узета из облика једнине. У речницима се такође наводи позитивно обојено значење аугментатива: 'добар, племенит, карактеран човек, човек у правом смислу'.

На обали у снегу црни се човек. Снажна човечина. Ћос (РМС);

Vlasnik, debela čovečina sa mrkom perikom i lepršavim paradnim kaputom, razvuče lice ugledavši nas. (Remark, Erih Marija. *Crni obelisk: istorija jedne zakasnele mladosti*. Subotica; Beograd: Minerva, 1978. Prevod: Boško Petrović. UDK: 830–31).

Лексема са хипокористичним значењем истакнута је у првом примеру. Примери показују да и ова аугментативна именица зависи од контекста и да се уз негативно окружење може јавити пејоративна семантика лексеме *човечина* (в. други пример).

3.16. Шалјивчина

Још један пример са позитивно обојеним значењем мотивне речи употребљава се и као хипокористик и као пејоратив, а упућује на представника одређеног понашања:

Važio je kao velika šaljivčina, i naivan i bezazlen i mudar i otresit. (Andrić, Ivo. *Priča o vezirovom slonu*. ASPAC. UDK: 821.163.41-32);

Priprosta šaljivčina kakve ne možeš da nađeš u devet sela. (<<http://mandrak72.blog.rs/blog/mandrak72/arhiva/2008/08/>>).

Захваљујући придеву *īрїїростї* експлицитно је указано на негативну семантику аугментатива *шалјивчина*. Ипак, већи број примера са овим аугментативом јавља се у позитивном контексту (в. први пример).

3.17. Шпїијунчина

Пример *шпїијунчина* једини је из најбројније групе ексцерпираних аугментатива мотивисаних пејоративом (према конотацији мотивних речи) који се може употребити и у позитивном контексту.

Ta seoska špijunčina sve zna, svugde zabode nos i opasno kapira. (<<http://www.vestinet.rs/blog/dogovor-oko-platforme>>);

U osoblju se isti čas probudi legendarna balkanska špijunčina. (*Politika* (11. 11. 2007). Beograd (Makedonska 29): *Politika*, 1904- . UDK: 32+659(497. 11)\”52\”).

Први пример представља уобичајену употребу ове лексеме, која проистиче из семантике мотивне речи. У другом примеру придев *леџендаран* (’изузетан, познат, чувен, славан’) значајно утиче да се развије хипокористичност негативно обојеног аугментатива. На тај начин контекст ублажава пејоративност.

4. Закључак

Ексцерпирана грађа забележена је у речницима српског језика и представља примере којима је утврђен статус лексеме. Сва 84 аугментатива мотивисана су именицама са значењем мушких особа и добијена суфиксацијом уз помоћ суфиксалне морфеме *-ина* (*-чина*). Скоро две трећине грађе има продуктивнији суфикс *-ина* (65,48%). У корпусу се налазе и четири пара конкурентних облика аугментатива са истом основом, а различитим суфиксима: *будалина* и *будалчина*, *жандарина* и *жандарчина*, *їандурина* и *їандурчина*, *солдатїина* и *солдачина*. Поред очигледне творбене разлике, аугментативи са суфиксом *-чина* одликују се и изразитијом пејоративношћу (нпр. *їрїмїїїивна будалчина*, *їнусна жандарчина*, *задрїїа їандурчина*). Пејоративност, међутим, често потиче од мотивне именице (42,86%). Такви аугментативи имају своје одређено значење

и контекстуално су неусловљени. Називи особа мушког пола који мотивишу аугментативе из грађе у већини су са негативним, погрдним значењем, док је мање примера са позитивно обојеним значењем. Друга половина корпуса нема обојено значење мотивне речи. Међу формираним лексичко-семантичким групама најбројнија је она са примерима који означавају представнике различитих социјалних група, а приближан број примера именује представнике одређених карактера. Преостале четири групе обухватају око 29% корпуса.

Контекстуално је условљено 17 аугментатива на *-ина* (*-чина*) са значењем особа мушког пола (20,24%), поред групе назива представника народа, где се не могу сви примери илустровати одговарајућим контекстом. Најчешће се ради о аугментативима са неутралном нијансом значења, који тек у контекстима постају пејоративи или хипокористици (70,59%). Само пример *шиијунчина* има негативну семантику мотивне речи, али захваљујући контекстуалном окружењу, може бити употребљен и са позитивнијом нијансом значења. Овај пример, као и лексеме *боемчина* и *официрчина*, у свом саставу садржи суфикс *-чина*, док осталих 14 примера има продуктивнији аугментативни суфикс *-ина*. Око 57% лексема које имају позитивно обојену мотивну реч представља аугментативе зависне од контекста. За разлику од групе са мотивном именицом општег типа за означавање мушкарца, чијих 60% чине контекстуално условљени примери, у осталим семантичким групама мањи је проценат примера који се могу наћи и у позитивном и у негативном окружењу. Контекстуално условљени аугментативи су фреквентнији у писаним изворима него остали примери из корпуса. Као најфреквентнија лексема издваја се *људина* са 52 потврде у *Корџусу савременој српској језика* и 303 у *Српском мрежном корџусу*. Аугментативи са већим бројем потврда у електронским корпусима јесу и *јуначина* (39; 175), *мушкарчина* (43; 166), *сељачина* (33; 172) и др.

Значењска реализација аугментативне лексике у контексту мења се употребом ироније. Било да се нека особа назива хипокористичним аугментативом, иако то не представља, или се другим лексемама из контекстуалног окружења директно упућује на позитивну/негативну семантику, иронија доприноси семантичкој условљености издвојених примера контекстом. Анализирани примери показују да иронија у контексту може бити исказана директно или индиректно. На директну иронију указују лексеме из окружења, док се понекад иронично значење само наслеђује из целокупне контекстуалне ситуације. За разумевање семантике таквих аугментатива нужно је препознавање ироније у контексту.

Именички аугментативи као употребно експресивне лексеме без контекста се не могу јасно семантички одредити. Контекст отклања све недоумице и двосмислености. На основу испитивања аугментатива на *-ина* (*-чина*) који означавају мушке особе види се да ови примери могу имати и хипокористичну и пејоративну нијансу значења, те да различити контексти приказују различите семантичке реализације лексема из грађе.

Литература

- Вељковић Станковић, Д. (2007). Деноминални деминутиви и аугментативи: значење и творба. *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 36, 1, 387–403.
- Вељковић Станковић, Д. (2011). *Речи субјективне оцџне у настџави срџског језика и књижевности*. Београд: Филолошки факултет.
- Даничић, Ђ. (1860). Српска деминуција и аугментација. *Гласник Друштва срџске словесности*, 12, 474–499.
- Јовановић, В. (2010). *Деминутивне и аугментативне именице у срџском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јовановић, Ј. (2016). Компонента величине као мотиватор погрдног или афирмативног значења лексема којима се именује човек. У: Б. Мишић Илић и В. Лопичић (2016). *Језик, књижевност, значење. Језичка истраживања: зборник радова* (113–129). Ниш: Филозофски факултет.
- Јовановић, Ј. Б. (2018). *Лексика њогрдног значења у именовану човека у срџском језику* (докторска дисертација). Доступно на: <https://uvidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2581/Doktorat.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [12.12.2019].
- Киршова, М. (1988^а). Аугментативи у Вуковом речнику. *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 17, 2, 223–233.
- Киршова, М. (1988^б). Аугментативи са суфиксима *-ина*, *-еџина*, *-урина* у Вуковом речнику. *Наш језик*, 28, 1-2, 42–54.
- Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом срџском језику*. Део 2, „Суфиксација и конверзија”. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска.
- Макишова, А. (2005). Именички аугментативи у словачком и српском језику – грађење и семантика. *Славистџика*, 9, 185–191.
- Палашић, Н. (2015). Комуникацијска вриједност ироније. *Fluminensia*, 27, 1, 123–136.
- Пипер, П., и Клајн, И. (2014). *Нормативна џрамаџика срџског језика* (2. изд.). Нови Сад: Матица српска.
- Ружичић, М. (2004). Параметар полности у деривацији и семантизацији деминутива и аугментатива. *Прилози џроучавању језика*, 35, 181–192.
- Стакић, М. (1987). Улога перинтеграције у јужнословенској именовској деривацији. *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 16, 1, 177–183.
- Станојчић, Ж. С. (2010). *Грамаџика срџског књижевног језика*. Београд: Креативни центар.
- Стевановић, М. (1986). *Савремени срџскохрватски језик*. Део 1. Београд: Научна књига.
- Ђорић, Б. (1981). Именички суфикси са иницијалним *ч*. *Књижевни језик*, 10, 4, 15–18.

Извори

Корпус савременог српског језика (верзија SrpCor2013, Душко Витас и Милош Утвић). Copyright Група за језичке технологије Универзитета у Београду (<<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>>).

Николић, М. (2000). *Обратни речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.

РМС – *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969. IV–VI. Нови Сад: Матица српска, 1971–1976.

РСЈ – *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.

Српски мрежни корпус (<http://nl.ijs.si/noske/all.cgi/corp_info?corpname=srwac>).

Ђорђе Шуњеварић

CONTEXTUAL (IN)DEPENDENCY OF AUGMENTATIVES ENDING IN *-INA* (*-ČINA*) WITHIN THE MEANING OF MALE PERSONS

Summary

Augmentatives formed by adding a suffix *-ina* (*-čina*) to the root of nouns referring to male persons is the object of the analysis in this paper. The corpus is excerpted from *Obratni rečnik srpskoga jezika* by Miroslav Nikolić and it includes 84 lexemes. The goal of the research is to determine to what extent the meaning of male persons depends on context augmentatives ending in *-ina* (*-čina*). The use of augmentatives in context is observed on the basis of the *Corpus of Contemporary Serbian Language* and the *Serbian web corpus* (srWaC). Examples that the writers of the dictionaries use to illustrate the definitions are also taken into consideration. It is assumed that the augmentatives, being the object of the analysis, have different semantic characteristics in different contexts. All examples in which meaning is shown to be dependent on context are singled out from the corpus (*vojničina*, *špijunčina* etc.). Apart from having pejorative characteristics, the chosen augmentatives are also characterized as having positive connotations. Such semantics of nominal augmentatives is to a great extent affected by context, that is, by the adjectives used with them (*šarmantna boemčina*, *obesna momčina* etc.). Nevertheless, many analyzed examples cannot bear a positive meaning due to the pejorative characteristics of the motivational noun (*glupačina*, *lažovčina* etc.), so they are contextually independent, but also less frequent than the augmentatives whose semantics depend on the context.

dj.sunjevaric-15757@filfak.ni.ac.rs